

PROGNOZA ODDZIAŁYWANIA NA ŚRODOWISKO

**PROJEKTU WIELKOPOLSKIEGO REGIONALNEGO
PROGRAMU OPERACYJNEGO NA LATA 2007-2013**

P R O J E K T

Autor: dr hab. Krzysztof Kasprzak

Poznań, lipiec 2006

SPIS TREŚCI

1. Wstęp
- 1.1. Podstawy formalno-prawne opracowania prognozy
- 1.2. Cel prognozy
- 1.3. Wykorzystane materiały
2. Główne cele Strategii Rozwoju Województwa Wielkopolskiego (Strategia) i Wielkopolskiego Regionalnego Programu Operacyjnego (WRPO) oraz ich powiązania z innymi dokumentami
- 2.1. Podstawowa charakterystyka Strategii
- 2.1.1. Cele Strategii
- 2.1.1.1. Cel generalny
- 2.1.1.2. Cele strategiczne i operacyjne
- 2.1.1.3. Cele horyzontalne
- 2.1.2. Powiązanie Strategii z innymi dokumentami
- 2.2. Cel główny WRPO
- 2.2.1. Cele szczegółowe
- 2.2.2. Spójność celów WRPO z celami innych polityk
3. Analiza i ocena celów ochrony środowiska ustanowionych na poziomach międzynarodowym i krajowym, istotnych z punktu widzenia Wielkopolskiego Regionalnego Programu Operacyjnego
4. Informacja o metodach zastosowanych przy sporządzeniu oceny
5. Potencjalny wpływ realizacji priorytetów Wielkopolskiego Regionalnego Programu Operacyjnego
6. Zapobieganie, ograniczenie lub kompensacja przyrodnicza ujemnych oddziaływań na środowisko
7. Rozwiązania alternatywne zawarte w Wielkopolskim Regionalnym Programie Operacyjnym
8. Transgraniczne oddziaływanie realizacji Wielkopolskiego Regionalnego Programu Operacyjnego

1. Wstęp

Obowiązek sporządzania prognozy wynika z art. 40 ust. 1 pkt.1 ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. - Prawo ochrony środowiska (Dz. U. Nr 62, poz. 627 ze zm.), zgodnie z którym „(...) projekty strategii rozwoju regionalnego, wymagają przeprowadzenia postępowania w sprawie oceny oddziaływania na środowisko, którego elementem jest prognoza oddziaływania na środowisko”.

Odpowiedzialnym za wykonanie Prognozy jest organ administracji publicznej opracowujący projekt dokumentu lub wprowadzający zmiany do przyjętego już dokumentu.

1.1. Podstawy formalno - prawne opracowania prognozy

Podstawy formalno-prawne opracowania prognozy oddziaływania na środowisko wstępnego projektu „Wielkopolskiego Regionalnego Programu Operacyjnego na lata 2007-2013” stanowią:

- Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. - Prawo ochrony środowiska (Dz. U. Nr 62, poz. 627 ze zm.), która weszła w życie z dniem 1 października 2001 r. na mocy ustawy z dnia 27 lipca 2001 r. o wprowadzeniu ustawy - Prawo ochrony środowiska, ustawy o odpadach oraz o zmianie niektórych ustaw (Dz. U. Nr 100, poz. 1085)

- Ustawa z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa (Dz. U. z 2001 r. Nr 142, poz. 150 ze zm.)

- Dyrektywa 200/41 z dnia 27 czerwca 2001 r. w sprawie oceny wpływu niektórych planów i programów na Środowisko (Dz. Urz. WE L 197 z 21.07.2001)

- Dyrektywa 2003/35/We z dnia 26 maja 2003 r. przewidująca udział społeczeństwa w odniesieniu do sporządzania niektórych planów i programów w zakresie środowiska oraz zmieniającej w odniesieniu do udziału społeczeństwa i dostępu do wymiaru sprawiedliwości dyrektywy rady 85/337/EWG i 96/61/WE (Dz. Urz. WE L 156 z 26.06.2003r.).

Prognoza wykonana została w zakresie ustalonym w art. 41 ust.2 ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. - Prawo ochrony środowiska, z uwzględnieniem wymagań zawartych w późniejszych nowelizacjach tej ustawy.

1.2. Cel i zakres prognozy

Prognoza oddziaływania na środowisko wykonana została dla wstępnego projektu „Wielkopolskiego Regionalnego Programu Operacyjnego na lata 2007-2013” (WRPO), który umożliwi praktyczną realizację „Strategii Rozwoju Województwa Wielkopolskiego do roku 2020”. Strategie regionalne są bowiem realizowane poprzez programy operacyjne. Dla „Strategii Rozwoju Województwa Wielkopolskiego do roku 2020” została wykonana oddzielna „Prognoza oddziaływania na środowisko Strategii Rozwoju Województwa Wielkopolskiego do roku 2020”.

Podstawowym celem prognozy jest ustalenie, czy zapisy projektu WRPO, ściśle związanego z zapisami Strategii, nie naruszają zasad prawidłowego funkcjonowania środowiska przyrodniczego. Istotą sprawy jest sytuacja w której względy ochrony środowiska i zrównoważonego rozwoju są rozważane na równi z innymi celami i priorytetami (gospodarczymi i społecznymi). Prognoza ma również ułatwić identyfikację możliwych do określenia skutków środowiskowych spowodowanych realizacją w przyszłości postanowień ocenianego dokumentu oraz określić, czy istnienie prawdopodobieństwo powstawania w przyszłości konfliktów i zagrożeń w środowisku.

Podlegający ocenie dokument, podobnie jak Strategia, w swoim założeniu jest dokumentem ogólnym, chociaż definiuje nie tylko priorytety i ich cele, które wyznaczają kierunki rozwoju, lecz także określa terminy ich osiągnięcia i wielkość przewidywanych środków finansowych (Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego oraz wkład krajowy). Ocena oddziaływania na środowisko może mieć w tej sytuacji jedynie charakter jakościowy. Prognoza ma służyć jako materiał pomocniczy dla oceny oddziaływania na środowisko i w trakcie konsultacji społecznych WRPO jest dodatkowym

materiałem informacyjnym. Szczegółowe wymagania dotyczące zakresu prognozy określa art. 41 ust. 2 ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. - Prawo ochrony środowiska (Dz. U. Nr 62, poz. 627 ze zm.).

1.3. Wykorzystane dokumenty

Prognozę projektu WRPO wykonano z wykorzystaniem następujących materiałów sporządzonych na poziomach europejskim, krajowym i wojewódzkim. Są to głównie:

- II Polityka Ekologiczna Państwa. Rada Ministrów, Warszawa 2000
- Polityka ekologiczna Państwa na lata 2003 - 2006 z uwzględnieniem perspektywy na lata 2007-2010. Rada Ministrów, Warszawa 2002.
- Ewaluacja Narodowego Planu Rozwoju i programów operacyjnych w Polsce. Poradnik. Krajowa Jednostka Oceny, Departament Koordynacji Polityki Strukturalnej, MGiP, Warszawa 2005.
- Uzupełnienie Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego. Ministerstwo Rozwoju Regionalnego.
- Strategia Rozwoju Województwa Wielkopolskiego do 2020 roku. Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego, Poznań 2005.
- Prognoza oddziaływania na środowisko Strategii Rozwoju Województwa Wielkopolskiego do 2020 roku. Wielkopolskie Biuro Planowania Przestrzennego, Poznań 2005.
- Ramowa strategiczna ocena oddziaływania na środowisko „Narodowego Planu Rozwoju na lata 2004 – 2006”. Kassenberg A. i zespół, REC, Warszawa, 2002 r,
- Krajowa Strategia Ochrony i Umiarkowanego Użytkowania Różnorodności Biologicznej wraz z Programem działań (dokument zatwierdzony przez Radę Ministrów w dniu 25 lutego 2003 r.),
- Strategia Rozwoju Województwa Wielkopolskiego uchwalona w 2000 r. (Uchwała Nr XXVI/386/2000 Sejmiku Województwa Wielkopolskiego z dnia 10 lipca 2000 r.)
- Plan zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego uchwalony w 2001 r. (Uchwała Nr XLII/628/2001 Sejmiku Województwa Wielkopolskiego z dnia 26 listopada 2001 r.)
- Prognoza do Planu zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego. Wielkopolskie Biuro Planowania Przestrzennego, Poznań 2001.
- Program Ochrony Środowiska Województwa Wielkopolskiego (Uchwała Nr LI/731/2002 Sejmiku Województwa Wielkopolskiego z dnia 9 lipca 2002 r.)
- Plan Gospodarki Odpadami dla Województwa Wielkopolskiego (Uchwała Nr XIII/170/2003 Sejmiku Województwa Wielkopolskiego z dnia 29 września 2003 r.)
- Prognoza oddziaływania na środowisko projektu „Planu Gospodarki Odpadami dla Województwa Wielkopolskiego” (dr hab. Krzysztof Kasprzak). Poznań 2003.
- Raporty o stanie środowiska w Wielkopolsce w roku 2001-2003. Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Poznaniu, Biblioteka Monitoringu Środowiska, Poznań.
- Opracowanie Ekofizjograficzne Podstawowe wykonywane na potrzeby Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Wielkopolskiego (w trakcie opracowania).

2. Główne cele Strategii Rozwoju Województwa Wielkopolskiego (Strategia) i Wielkopolskiego Regionalnego Programu Operacyjnego (WRPO) oraz ich powiązaniach z innymi dokumentami

2.1. Podstawowa charakterystyka Strategii

Strategia jest narzędziem polityki regionalnej określającym główne cele i kierunki rozwoju województwa. Na podstawie diagnozy społeczno-gospodarczej województwa wielkopolskiego analizy SWOT, treści innych dokumentów planistycznych oraz wyników konsultacji społecznych sformułowano wizję i misję województwa oraz cele strategiczne, operacyjne i horyzontalne. Strategia Rozwoju Województwa Wielkopolskiego na lata 2007-2020 ściśle nawiązuje do treści dokumentu Strategii przyjętego w 2000 roku. Wykorzystuje wszystkie wcześniejsze założenia, które mają charakter uniwersalny. Także one określone były w trakcie dyskusji publicznej przy szerokim partnerstwie społecznym. Strategia jest dokumentem określającym uzgodnione w wyniku partnerstwa i społecznego cele interwencji publicznej.

2.2. Cele Strategii

Strategia przedstawia ułożone logicznie i hierarchicznie cele, obejmujące wszystkie potencjalne możliwości ich osiągnięcia zależne od interwencji publicznej. Cele te sformułowane są w podziale na główne, strategiczne i operacyjne. Podstawą dla sformułowania celu nadrzędnego strategii było określenie hierarchii priorytetowych obszarów rozwoju. Należą do nich (w ułożeniu hierarchicznym): kapitał społeczny (obszar priorytetowy wyjściowy), przedsiębiorczość, praca, edukacja, infrastruktura, jakość życia (obszar priorytetowy docelowy). Cele określone w strategii wynikają zarówno z aktualnej oceny *ex ante* sytuacji społeczno-gospodarczej w województwie oraz z analizy strategicznej, w tym analizy SWOT, jak i dorobku programowego na poziomie wspólnotowym, krajowym, regionalnym i lokalnym.

2.2.1. Cel generalny

Generalnym celem Strategii jest „Poprawa jakości przestrzeni województwa, systemu edukacji, rynku pracy, gospodarki oraz sfery społecznej skutkująca wzrostem poziomu życia mieszkańców”. Takie ujęcie celu generalnego oznacza, iż realizacja poszczególnych celów - strategicznych i operacyjnych jest podporządkowana celowi generalnemu. Ujęcie takie zapewnia spójność strategii z polityką spójności Unii Europejskiej, ze Strategią Lizbońską oraz z Narodowym Planem Rozwoju łącznie. Celowi generalnemu podporządkowane są 4 cele strategiczne oraz 21 celów operacyjnych.

2.2.2. Cele strategiczne i operacyjne

Cel strategiczny 1. Dostosowanie przestrzeni do wyzwań XXI wieku:

- Cel operacyjny 1.1. Poprawa stanu środowiska i racjonalne gospodarowanie zasobami przyrodniczymi
- Cel operacyjny 1.2. Wzrost spójności komunikacyjnej oraz powiązań z otoczeniem
- Cel operacyjny 1.3. Wzrost znaczenia i zachowanie dziedzictwa kulturowego
- Cel operacyjny 1.4. Poprawa jakości rolniczej przestrzeni produkcyjnej
- Cel operacyjny 1.5. Przygotowanie i racjonalne wykorzystanie terenów inwestycyjnych
- Cel operacyjny 1.6. Wzmocnienie regionotwórczych funkcji aglomeracji poznańskiej jako ośrodka metropolitalnego o znaczeniu europejskim
- Cel operacyjny 1.7. Wielofunkcyjny rozwój ośrodków subregionalnych i lokalnych
- Cel operacyjny 1.8. Restrukturyzacja obszarów o niewłaściwym potencjale rozwojowym

Cel strategiczny 2. Zwiększenie efektywności wykorzystania potencjałów rozwojowych województwa

- Cel operacyjny 2.1. Wzmocnienie gospodarstw rolnych oraz gospodarki żywnościowej
- Cel operacyjny 2.2. Wzrost konkurencyjności przedsiębiorstw
- Cel operacyjny 2.3. Wzrost udziału nauki i badań w rozwoju regionu
- Cel operacyjny 2.4. Zwiększenie udziału usług turystycznych i rekreacyjnych w gospodarce regionu

Cel strategiczny 3. Wzrost kompetencji mieszkańców i promocja zatrudnienia

- Cel operacyjny 3.1. Ograniczanie barier w dostępie do edukacji
- Cel operacyjny 3.2. Poprawa jakości oraz wzrost różnorodności form kształcenia
- Cel operacyjny 3.3. Rozwój przedsiębiorczości i promocja samozatrudnienia
- Cel operacyjny 3.4. Poprawa organizacji rynku pracy

Cel strategiczny 4. Wzrost spójności i bezpieczeństwa społecznego:

- Cel operacyjny 4.1. Poprawa stanu zdrowia mieszkańców
- Cel operacyjny 4.2. Poprawa warunków mieszkaniowych
- Cel operacyjny 4.3. Rozwój usług socjalnych
- Cel operacyjny 4.4. Wzrost bezpieczeństwa
- Cel operacyjny 4.5. Ograniczenie skali patologii oraz wykluczeń społecznych
- Cel operacyjny 4.6. Budowa kapitału społecznego na rzecz społeczeństwa obywatelskiego
- Cel operacyjny 4.7. Wzrost udziału sportu i rekreacji w życiu mieszkań regionu

2.2.3. Cele horyzontalne

Realizacja celów strategicznych i operacyjnych nie wyczerpuje listy celów, należy osiągnąć w perspektywie czasowej określonej przez strategię. Część celów wyłamuje się ze skonstruowanej struktury hierarchicznej przyjmując horyzontalną względem niej pozycję. Są nimi: ład przestrzenny, zrównoważony rozwój, społeczeństwo informacyjne, innowacje, integracja województwa z europejską i globalną przestrzenią społeczno-gospodarczą. Dla ochrony środowiska istotne znaczenie ma realizacja głównie dwóch z wyżej wymienionych celów, a mianowicie ładu przestrzennego i zrównoważonego rozwoju. Ich realizacja będzie gwarancją, że osiąganie celów społeczno-gospodarczych, niezwiązanych bezpośrednio ze środowiskiem przyrodniczym, będzie się odbywać przy minimalizacji negatywnych skutków dla środowiska.

Cel horyzontalny 1. Ład przestrzenny jest niezbędnym warunkiem trwałego rozwoju regionu.

Jest to taki stan zagospodarowania przestrzennego, który odpowiada określonym kryteriom funkcjonalnym, estetycznym, społecznym, gospodarczym, technicznym i przyrodniczym. Realizacja tego celu ma służyć:

- osiągnięciu poziomu wyposażenia w infrastrukturę zgodnego ze standardami XXI wieku, konkurencyjnego i porównywalnego z wyposażeniem innych regionów, oraz tworzącego spójny, zintegrowany system
- osiągnięciu zgodności form wykorzystania poszczególnych obszarów zgodnie z ich naturalnymi predyspozycjami lub przy minimalizacji konfliktów z nimi
- osiągnięciu spójności przestrzennej poprzez eliminowanie enklaw bądź przy ograniczaniu peryferyjnego charakteru poszczególnych części województwa
- zachowaniu spójności systemu ekologicznego przy utrzymaniu bądź poprawie jego stanu
- ograniczaniu konfliktów między poszczególnymi formami wykorzystania różnych obszarów,
- właściwemu kształtowaniu sieci osadniczej przy utrwalaniu jej wielostopniowej, hierarchicznej struktury, wielofunkcyjności oraz ograniczaniu antropopresji na pozostałe obszary
- eliminowanie konfliktów przestrzennych z elementami zagospodarowania przestrzennego sąsiednich województw.

Cel horyzontalny 2. Realizacja zasad zrównoważonego rozwoju wymagać będzie dostosowania działalności gospodarczej do istniejących uwarunkowań środowiska tak, aby możliwe było pogodzenie satysfakcjonującego wyniku ekonomicznego z głęboką troską o otoczenie społeczne i środowisko przyrodnicze.

Zrównoważony rozwój wymagać będzie respektowania następujących zasad:

- *solidarności wszystkich ludzi* - zarówno na poziomach lokalnym, regionalnym, krajowym i globalnym, jak między obecnym a przyszłymi pokoleniami (dotyczy to szczególnie zasobów przyrodniczych)
- *ostrożności* - wybory dokonywane dzisiaj nie mogą ograniczyć swobody wszystkich uczestników życia społeczno-ekonomicznego w przyszłości
- *współuczestnictwa* - zaangażowanie wszystkich uczestników życia społeczno-gospodarczego w regionie.

2.3. Powiązanie Strategii z innymi dokumentami

Strategia rozwoju województwa jest elementem dużego systemu programowania, przygotowywanego na różnych poziomach: wspólnotowym, krajowym, regionalnym i lokalnym, w układach ogólnym, horyzontalnym i resortowym. Treść Strategii uwzględnia ustalenia, jakie są w tych dokumentach zawarte. Szczególnie istotne jest zharmonizowanie z opracowywanym Narodowym Planem Rozwoju na lata 2007-2013, Narodową Strategią Rozwoju Regionalnego oraz z projektowanymi, nowymi kierunkami polityk spójności i strukturalnej Unii Europejskiej, w tym głównie ze Strategią Lizbońską. Podstawowymi dokumentami, które miały wpływ na zapisy Projektu Strategii Rozwoju Województwa Wielkopolskiego na lata 2007-2020 były:

Polityki wspólnotowe:

- Polityka spójności Unii Europejskiej na lata 2007-2013
- Strategia Lizbońska

Polityki krajowe:

- Narodowy Plan Rozwoju na lata 2007-2013
- Narodowa Strategia Rozwoju Regionalnego na lata 2007-2013

Polityki wewnątrzregionalne

- Strategia Rozwoju Województwa Wielkopolskiego (dokument uchwalony w 2000 roku)
- Program ochrony środowiska województwa wielkopolskiego na lata 2002-2010
- Strategia rozwoju oświaty
- Strategia zatrudnienia
- Strategia rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich w Wielkopolsce
- Strategia e-Wielkopolska
- Regionalna strategia innowacji
- Strategia sektorowa w zakresie ochrony zdrowia
- Strategia pomocy społecznej
- Program „Razem - więcej – łatwiej”

Polityki lokalne.**2.2. Cel główny WRPO**

Cel główny Regionalnego Programu Operacyjnego wynika bezpośrednio ze Strategii Rozwoju Województwa Wielkopolskiego i nakreślonej w tym dokumencie wizji rozwoju zgodnie z którą w perspektywie 2020 roku Wielkopolska ma być regionem zintegrowanym i konkurencyjnym. Wizja ta jest zgodna z założeniami odnowionej Strategii Lizbońskiej, z kierunkami polityki spójności Unii Europejskiej, z głównymi celami Strategii Rozwoju Kraju, Narodowej Strategii Spójności oraz ze Strategicznymi Wytocznymi Wspólnoty. Urzeczywistnieniu wizji rozwoju województwa, opisanego stwierdzeniem, iż Wielkopolska ma być regionem zintegrowanym i konkurencyjnym, służy osiągnięcie następującego celu generalnego strategii: **Poprawa jakości przestrzeni województwa, systemu edukacji, rynku pracy, gospodarki oraz sfery społecznej skutkująca wzrostem poziomu życia mieszkańców.** Cel generalny Strategii ma wymiar perspektywiczny, do 2020 roku. W skali operacyjnej, do 2013 roku, jego osiągnięciu służyć będzie realizacja celu głównego WRPO na lata 2007 - 2013, którym jest: **Wzmocnienie potencjału rozwojowego Wielkopolski na rzecz wzrostu konkurencyjności i zatrudnienia.** Ponieważ wzrost gospodarczy oraz liczba miejsc pracy w dłuższej perspektywie są podstawowymi czynnikami warunkującymi poziom życia mieszkańców, dlatego realizacja celu WRPO służy także osiągnięciu celów strategii regionalnej.

2.2.1. Cele szczegółowe

Wzmocnienie potencjału rozwojowego Wielkopolski skutkujące wzrostem konkurencyjności oraz odpowiednią liczbą nowych miejsc pracy wymaga realizacji następujących celów szczegółowych:

- poprawa warunków inwestowania
- wzrost aktywności zawodowej mieszkańców
- wzrost udziału wiedzy i innowacji w gospodarce regionu.

Cele szczegółowe realizowane będą poprzez priorytety WRPO oraz określone w nich obszary interwencji i projekty. Relacja celów szczegółowych WRPO względem poszczególnych priorytetów ma charakter horyzontalny, co oznacza, że poszczególne priorytety, bezpośrednio oraz pośrednio, przyczyniają się do osiągnięcia celów szczegółowych, lecz w różnym stopniu. Cele WRPO realizowane będą poprzez następujące Priorytety (P):

- **P I: Potencjał gospodarczy regionu**
- **P II: Infrastruktura o podstawowym znaczeniu dla rozwoju**

- **P III : Środowisko**
- **P IV: Restrukturyzacja i wzmocnienie potencjałów rozwojowych**
- **P V: Infrastruktura dla kapitału ludzkiego**
- **P VI: Pomoc techniczna.**

Relacja między celami szczegółowymi WRPO a jego Priorytetami przedstawia się następująco:

Cele szczegółowe WRPO	Priorytety WRPO				
	P I	P II	P III	P IV	P V
Poprawa warunków inwestowania	X	X	X	X	
Wzrost aktywności zawodowej mieszkańców	X	X		X	X
Wzrost udziału wiedzy i innowacji w gospodarce regionu	X			X	X

Potencjał gospodarczy regionu jest specyficznym priorytetem, który ma na celu bezpośrednio oddziaływanie na przedsiębiorstwa w regionie. Realizacja pozostałych priorytetów działać będzie pośrednio poprzez poprawę warunków funkcjonowania przedsiębiorstw. Podstawowa infrastruktura przyczyniać się będzie do wzrostu przepływu towarów, usług, informacji i energii, odpowiedni stan środowiska zapewni harmonijny i zrównoważony rozwój, a infrastruktura społeczna wzmocni zasoby ludzkie na rynku pracy. Uzupełniające względem tych oddziaływań będą odnowa miast, restrukturyzacja pewnych obszarów, inicjatywy lokalne na rzecz rozwoju oraz turystyka.

Pola interwencji poszczególnych Priorytetów mieszczą się w obrębie pól interwencji priorytetów Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (EFRR).

2.2.2. Spójność celów WRPO z celami innych polityk

Cel główny WRPO realizuje równocześnie cele innych polityk sformułowane w następujących dokumentach programowych:

- Odnowiona Strategia Lizbońska (Zintegrowane Wytyczne w sprawie wzrostu gospodarczego i zatrudnienia na lata 2005 –2008

Cel strategiczny: Wzrost gospodarczy i zatrudnienie.

- Polityka spójności Unii Europejskiej (Strategiczne Wytyczne Wspólnotowe)

Cel strategiczny: Odnowa podstaw konkurencyjności, zwiększenie potencjału wzrostu i wydajności oraz wzmocnienie spójności społecznej przy szczególnym nacisku na wiedzę, innowacyjność i optymalne wykorzystanie kapitału ludzkiego.

- Strategia Rozwoju Kraju

Cel strategiczny: Podniesienie poziomu i jakości życia mieszkańców Polski: poszczególnych obywateli i rodzin.

- Narodowa Strategia Spójności

Cel strategiczny: Tworzenie warunków dla wzrostu konkurencyjności gospodarki polskiej opartej na wiedzy i przedsiębiorczości zapewniającej wzrost zatrudnienia oraz wzrost poziomu spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej Polski w ramach Unii Europejskiej i wewnątrz kraju.

- Polityka wewnątrzregionalna (Strategia Rozwoju Województwa Wielkopolskiego do 2020 roku)

Cel strategiczny: Poprawa jakości przestrzeni województwa, systemu edukacji, rynku pracy, gospodarki oraz sfery społecznej skutkująca wzrostem poziomu życia mieszkańców.

Priorytet III: **Środowisko** jest komplementarny względem:

- Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko: Priorytet I „Gospodarka wodno-ściekowa” - Działanie 1.1 „Gospodarka wodno-ściekowa w aglomeracjach powyżej 15 tys.

RLM”, Działanie 1.2 „Gospodarka wodno-ściekowa w aglomeracjach od 2 do 15 tys. RLM”; Priorytet II „Gospodarka odpadami i ochrona powierzchni ziemi” - Działanie 2.1 „Kompleksowe przedsięwzięcia z zakresu gospodarki odpadami komunalnymi ze szczególnym uwzględnieniem odpadów niebezpiecznych”, Działanie 2.2 „Rekultywacja terenów powojkowych oraz zdegradowanych przez przemysł i górnictwo na cele przyrodnicze”; Priorytet III „Bezpieczeństwo przeciwpowodziowe” - Działanie 3.1 „Retencjonowanie wody i poprawa stanu bezpieczeństwa technicznego istniejących urządzeń wodnych oraz zapewnienie bezpiecznego przejścia wód powodziowych i lodów”, Działanie 3.2 „Zapobieganie i ograniczanie skutków zagrożeń naturalnych oraz przeciwdziałanie poważnym awariom”, Działanie 3.3 „Monitoring środowiska”; Priorytet V „Ochrona przyrody i kształtowanie postaw ekologicznych” - Działanie 5.1 „Wspieranie kompleksowych projektów z zakresu ochrony siedlisk przyrodniczych (ekosystemów) na obszarach chronionych oraz zachowanie różnorodności gatunkowej”, Działanie 5.2 „Zwiększenie drożności korytarzy ekologicznych”; Priorytet X „Infrastruktura energetyczna przyjazna środowisku” Działanie 10.2 „Zwiększenie wytwarzania energii ze źródeł odnawialnych, w tym biopaliw”

- Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007 - 2013, Działanie 2.3 „Program rolnośrodowiskowy oraz inwestycje nieprodukcyjne”, Działanie 3.1 „Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej”, Działanie 3.2 „Podstawowe usługi dla gospodarki i ludności wiejskiej”.

3. Analiza i ocena celów ochrony środowiska ustanowionych na poziomach międzynarodowym i krajowym, istotnych z punktu widzenia Wielkopolskiego Regionalnego Programu Operacyjnego

Projekt WPRO bierze pod uwagę cele ochrony środowiska zawarte w dyrektywach Unii Europejskiej oraz w wielu dokumentach strategicznych opracowanych na poziomach krajowym i regionalnym. Projekt WPRO ściśle związanej ze Strategią uwzględnia m.in. kierunki działań określone w VI Programie Działań Unii Europejskiej - „Środowisko 2010 - nasza przyszłość, nasz wybór” oraz w Strategii Zrównoważonego Rozwoju Unii Europejskiej „Zrównoważona Europa dla lepszego świata”. Ponadto cele strategii uwzględniają zapisy dokumentów strategicznych o randze krajowej.

- II Polityka ekologiczna państwa
- Polityka ekologiczna państwa na lata 2003-2006 z uwzględnieniem perspektywy na lata 2007-2010
- Krajowa strategia ochrony i umiarkowanego użytkowania różnorodności biologicznej wraz z Programem działań
 - Krajowy Program Zwiększania Lesistości
 - Krajowy Plan Gospodarki Odpadami
 - Krajowy Program Oczyszczania Ścieków Komunalnych.

Ustanowione na poziomach międzynarodowym i krajowym cele polityki ekologicznej znalazły swoje odzwierciedlenie w opracowanych na poziomie regionalnym dokumentach strategicznych, takich jak: „Program Ochrony Środowiska dla Województwa Wielkopolskiego” oraz „Plan Gospodarki Odpadami Województwa Wielkopolskiego”.

4. Informacja o metodach zastosowanych przy sporządzaniu prognozy

W chwili obecnej nie ma ujednoczonych metod wykonywania strategicznych ocen oddziaływania na środowisko. Wobec powyższego Prognozę wykonano przy wykorzystaniu wskaźników stanu środowiska oraz metod jakościowych. W ocenie oddziaływania poszczególnych Priorytetów WRPO na środowisko posłużono się metodą analizy macierzowej, zmodyfikowaną na potrzeby niniejszej Prognozy. Metoda analizy macierzowej zastosowana została także przy sporządzaniu „Prognozy oddziaływania na środowisko Strategii Rozwoju Województwa Wielkopolskiego do 2020 roku”, a także przy sporządzaniu „Ramowej oceny strategicznej oddziaływania na środowisko Narodowego Planu Rozwoju 2004-2006” wykonanej

przez Regionalne Centrum Ekologiczne na Europę Środkową i Wschodnią (Warszawa, lipiec 2002). Ze względu na duży stopień ogólności zapisów WRPO i brak informacji o charakterze ilościowym, Prognoza ma jedynie charakter jakościowy.

5. Potencjalny wpływ realizacji Priorytetów Wielkopolskiego Regionalnego Programu Operacyjnego na środowisko przyrodnicze

Analizie poddano wszystkie zapisane w WRPO Priorytety (z wyłączeniem Priorytetu VI) zwracając szczególną uwagę na wybrane kierunki interwencji w ramach Poszczególnych Priorytetów.

Wyniki ostatecznej oceny oddziaływania na środowisko realizacji WRPO, w nawiązaniu do celów Strategii oraz zapisów planu zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego przedstawiono w tabeli 1 i 2.

Potencjalny stopień konfliktowości (wewnętrznej spójności) w osiągnięciu głównych celów Priorytetów przedstawia się następująco:

	P I	P II	P III	P IV	P V	P VI
P VI	-	-	-	-	-	X
P V	-	-	-	-	X	
P IV	-	-	!!	X		
P III	!!	!!	X			
P II	-	X				
P I	X					

Stopień:

- !! znaczny
- brak

Priorytety:

- PI – Potencjał gospodarczy regionu
- P II – Infrastruktura o podstawowym znaczeniu dla rozwoju
- P III - Środowisko
- P IV – Restrukturyzacja i wzmocnienie potencjałów rozwojowych
- P V – Infrastruktura dla kapitału ludzkiego
- P VI – Pomoc techniczna

Ocena kierunku i siły potencjalnego oddziaływania na cechy środowiska i warunki równoważenia rozwoju oraz wybrane obszary ze strony struktur przestrzennych proponowane w projekcie WRPO:

KIERUNEK ODDZIAŁYWAŃ	SIŁA ODDZIAŁYWAŃ				
	bardzo silne	silne	przeciętne	slabe	incydentalne
negatywne			<ul style="list-style-type: none"> • ukształtowanie terenu • zużycie surowców mineralnych 		
z przewagą negatywnych	<ul style="list-style-type: none"> • powierzchnia pokryta roślinnością • stopień izolacji i fragmentacji populacji • ogólna jakość krajobrazu 	<ul style="list-style-type: none"> • jakość i przepuszczalność gleb • skład gatunkowy flory • powierzchnia zalesiona i zadrzewiona 	<ul style="list-style-type: none"> • warunki klimatu lokalnego • obszary dobrych gleb dla rolnictwa • otwarte tereny podmiejskie • długość „podróży” 	<ul style="list-style-type: none"> • ilość energii odnawialnej 	

	<ul style="list-style-type: none"> • potencjał biotyczny terenów • przyrodnicze obszary chronione 	<ul style="list-style-type: none"> • skuteczność ochrony przyrody 	<ul style="list-style-type: none"> • ilość „podróży” zmotoryzowanych • obszary zagrożenia powodziowego 		
zróżnicowane	<ul style="list-style-type: none"> • jakość powietrza 		<ul style="list-style-type: none"> • obszary morskie 		
z przewagą pozytywnych			<ul style="list-style-type: none"> • ilość wód powierzchniowych • jakość wód powierzchniowych • ilość wód podziemnych • jakość wód podziemnych 	<ul style="list-style-type: none"> • różnorodność publicznych środków transportu • atrakcyjność podróży pieszych i rowerowych • obszary położone za granicą województwa 	
pozytywne				<ul style="list-style-type: none"> • bezpośrednie promieniowanie słoneczne 	
incydentalne					<ul style="list-style-type: none"> • recykling surowców mineralnych • izolacja cieplna budynków • poziom zużycia ciepła

6. Przewidywane znaczące oddziaływanie realizacji Priorytetów Wielkopolskiego Regionalnego Programu Operacyjnego na środowisko

Strategia Rozwoju Województwa Wielkopolskiego do roku 2020 będzie realizowana poprzez programy operacyjne. Dokumenty te także nie będą określać miejsc lokalizacji projektów służących osiągnięciu celów. Nie można, zatem, na tym etapie analizy ściśle zidentyfikować i zlokalizować znaczących oddziaływań realizacji zarówno Strategii, jak i WRPO na środowisko przyrodnicze. Wiąże się to także z odległym horyzontem czasowym realizacji Priorytetów.

Uwzględniając aktualnie obowiązujące przepisy prawne należy w tym zakresie postępować zgodnie z przepisami określonymi w art. 46-48 i art. 51 Prawa ochrony środowiska oraz przepisami związanymi z realizacją planowania i zagospodarowania przestrzennego (także przepisy Działu VII Prawa ochrony środowiska).

Analiza macierzy wpływu realizacji Priorytetów WRPO pozwoliła wskazać na zasadniczą grupę kategorii interwencji w ramach Priorytetów o potencjalnym znaczącym oddziaływaniu na środowisko. Są to kategorie interwencji związane z Priorytetem II, generalnie związane z rozwojem infrastruktury drogowej, kolejowej, lotniczej, budową sieci przesyłowych energii i paliw oraz rozwojem terenów inwestycyjnych, szczególnie terenów aktywizacji gospodarczej i pozarolniczych funkcji obszarów wiejskich (Priorytet II: Infrastruktura o podstawowym znaczeniu dla rozwoju). Do kategorii interwencji związanych z rozwojem infrastruktury technicznej stanowiących źródło potencjalnych znaczących negatywnych oddziaływań zliczyć należy zwłaszcza inwestycje liniowe, będące w większości inwestycjami pogarszającymi stan środowiska. Powodują one zróżnicowany charakter zakłóceń i zmian środowiska przyrodniczego, zarówno naturalnych jego cech, jak i zmian antropogenicznych. Poza zachwianiem równowagi środowiska przyrodniczego również wywierają ujemny wpływ na wartościowe cechy krajobrazu, a także na pozytywne efekty długoletniej działalności człowieka związane z kształtowaniem krajobrazu. Do najpoważniejszych inwestycji liniowych mających duży wpływ na stan środowiska

przyrodniczego w województwie wielkopolskim zaliczyć należy autostradę i drogi ekspresowe oraz linie elektroenergetyczne. Stanowią one bariery ograniczające lub przerywające ciągłości układów przyrodniczych, powodują dalszą fragmentację i izolację ekosystemów, stanowią znaczne obciążenie dla środowiska poprzez hałas, wibracje, zanieczyszczenie wód powierzchniowych i podziemnych oraz występowaniem poważnych awarii (np. podczas przewozów materiałów niebezpiecznych). Obok negatywnych skutków, jakie wywołuje w środowisku przyrodniczym budowa autostrady i dróg ekspresowych, należy wskazać także na pozytywne skutki realizacji tych inwestycji. Wyprowadzają one ruch pojazdów (głównie tranzytowy) poza tereny miejskie, zmniejszając w znacznym stopniu hałas komunikacyjny, i poprawiają warunki bioklimatyczne poprzez zmniejszenie emisji spalin, wpływają pozytywnie na zwiększenie bezpieczeństwa i komfort jazdy oraz skracają czas podróży. Z tego względu negatywna lub pozytywna ocena potencjalnego wpływu realizacji wybranej kategorii interwencji w ramach Priorytetu nie może być rozpatrywana indywidualnie. Rozwój społeczno-gospodarczy jest wypadkową wielu działań kumulujących pozytywne, negatywne lub neutralizujących negatywne wpływy realizacji różnych działań. Rozwój działalności gospodarczej, i co za tym idzie wzrost obciążenia środowiska, musi być bezwzględnie rekompensowany celami ukierunkowanymi na rzecz ochrony środowiska.

Drogi i autostrady należy zaliczyć do przedsięwzięć, które w znaczący sposób mogą oddziaływać zarówno na kształtowanie zasobów wód powierzchniowych, jak i na ich jakość. Oddziaływanie to może być różne, w zależności od rodzaju i parametrów inwestycji, stanu środowiska przyrodniczego, warunków geologicznych, systemu zasilania rzek, topografii terenu itp. Najbardziej widoczne oddziaływania związane są z:

- przekształceniami koryta rzeki i zabudową brzegów, wykonywanymi przy przecięciach rzek i dolin trasami drogowymi
- odprowadzaniem spływów opadowych do wód powierzchniowych
- likwidacją mokradeł, oczek wodnych i cennych biotopów wodnych, spowodowanych budową tras drogowych
- zaburzeniami w zasilaniu rzek, powstającymi w wyniku przekształceń w zlewniach.

Przekształcenia rzek (regulacja koryta i zabudowa brzegów). W wyniku prac regulacyjnych wykonywanych w rejonach przepraw mostowych, rzeka uzyskuje regularny, pozbawiony naturalnego zróżnicowania, kształt linii brzegowej i homogeniczne przekroje poprzeczne, co pociąga za sobą drastyczną zmianę warunków życia flory i fauny. Usunięcie drzew i krzewów na brzegach zmniejsza szorstkość skarp i zwiększa prędkość w obszarach przybrzeżnych, co powoduje rozmywanie brzegów i pogorszenie jakości wody, poprzez obciążenie jej produktami erozji. Likwidacja zadrzewień brzegowych zwiększa także nasłonecznienie, co stwarza korzystne warunki do rozwoju glonów. Zmiany morfologii i warunków hydraulicznych w korycie rzeki powodują zmiany w populacjach fauny żyjącej w rzece, a jeśli są one znaczne również zmiany gatunkowe. Roboty wykonywane w rzekach naruszyć więc mogą pewien rodzaj równowagi biologicznej, polegającej na tym, że populacje organizmów występujących w rzece są funkcją środowiska utworzonego przez naturalne cechy koryta i doliny. Takie przekształcenia powodują także zaburzenia w funkcjonowaniu korytarzy ekologicznych.

Wynika z tego, że zamierzenia regulacyjne, nawet te prowadzone w skali lokalnej, powinny cechować się dużą rozważą w wyborze sposobu i skali rozwiązań i powinna być przestrzegana zasada wielofunkcyjnego wykorzystania wyjątkowych zasobów przyrody, jakimi są rzeka i jej dolina. W przygotowaniu koncepcji robót przekształcających koryto rzeki (szczególnie w przypadku, gdy występują cenne walory ekologiczne) wskazany jest udział specjalistów o różnych profilach zawodowych (przyrodnicy, leśnicy, architekci krajobrazu i inni). Powinny być rozpatrzone różne warianty rozwiązań, w tym również tzw. wariant „zerowy”, czyli taki kiedy koryto rzeki pozostanie nienaruszone. Dla takich procedur niezbędne jest uzupełnienie tradycyjnych rozpoznań hydrologicznych i hydraulicznych o studia przyrodnicze, w niektórych

przypadkach także krajobrazowe. Powinny one waloryzować środowisko przyrodnicze oraz wskazywać pożądane sposoby rozwiązań i określać prognozę skutków planowanych działań inwestycyjnych.

Jako najważniejsze zalecenia, dla ograniczenia strat w środowisku przyrodniczym, przy prowadzeniu prac ingerujących w koryto rzeki można wskazać:

- trasa rzeki nie powinna ulegać zmianie; szkody w środowisku spowodowane robotami regulacyjnymi będą tym mniejsze im bardziej wykorzystamy koryto naturalne jako nową trasę
- wystrzegać się trzeba likwidacji, niezbędnych dla rozwoju i życia organizmów, istniejących wysp, obszarów spowolnionego przepływu, odsypów, namuleń, nawisów brzegowych oraz tych wszystkich innych różnicowań planu koryta, jeśli nie powodują niekorzystnego rozkładu prędkości
- unikać należy zmian naturalnego układu dna rzeki; wynika to z tego, że istniejący w rzece układ pionowy (spadek i położenie dna) są związane z utrzymywaniem się w naturze stanu pewnej równowagi hydrodynamicznej i hydrobiologicznej, którą zmiana położenia dna naruszy, gdyż wskutek robót pogłębiarskich, zmieniających położenie dna, usuwa się z niego wraz z warstwą gruntu liczne i ważne dla przyrody organizmy
- przekroje poprzeczne powinny zachować różnicowanie wymiarów i kształtów, będące cechą naturalnych rzek i podstawą różnicowania przyrodniczego; ujednolicenie kształtów przekrojów poprzecznych zmniejsza różnicowanie rozkładów prędkości i morfologii koryta, co wpływa na warunki życia organizmów wodnych i bentosu; korzystne jest stosowanie różnego i zmiennego nachylenia skarp w uzależnieniu od rodzaju gruntu, możliwości terenowych, porostów roślinnych i względów krajobrazowych lub rekreacyjnych; jeżeli występuje konieczność poszerzenia koryta, wskazane jest aby roboty realizowane były z jednego brzegu (drugi pozostawiony w stanie naturalnym).

Przećięcia dolin rzecznych. Przejęcia przez dolinę i rzekę uznawane są za czynnik bardzo znacząco zmieniający warunki przyrodnicze doliny. Powodują fragmentację dolin, zmiany w stosunkach wodnych, wprowadzają zaburzenia w funkcjonowaniu korytarza ekologicznego, a także zakłócenia w krajobrazie. Lokalizacja przejść wymaga szczególnie wnikliwych analiz rozpoznawczych studialnych i projektowych. Dotyczy to zarówno samej lokalizacji przejścia (rozważenia lokalizacji alternatywnych), jak i rozwiązań technicznych, konstrukcji mostu, ilości i miejsc posadowienia filarów, światła mostu czy wyniesienia jego konstrukcji ponad teren. Przykładem rozwiązań uwzględniających interesy środowiska przyrodniczego jest rezygnacja z nasypów drogowych na terenie zalewowym na korzyść estakady na filarach. Zapewnia to swobodny przepływ wód wielkich i ogranicza niekorzystny wpływ przeprawy na funkcjonowanie korytarza ekologicznego.

Zmiany ukształtowania terenu. Dostosowanie parametrów dróg (niweleta, układ w planie, nośność podłoża), w licznych przypadkach wymagają przekształceń naturalnej rzeźby terenu - wykopów i nasypów, zagęszczenia podłoża, zmian w sposobie użytkowania i innych przekształceń powodujących utrudnienia w spływach wód powierzchniowych oraz modyfikację warunków kształtowania się odpływu. Oddziaływania te w skali całych, dużych zlewni mogą być niedostrzegalne. Jednakże lokalnie, np. w obszarach źródliskowych, mogą powodować zaburzenia wpływające na warunki wilgotnościowe terenu, co w przypadku obszarów ekologicznie wrażliwych, może skutkować dużymi stratami w zasobach przyrody, np. odcięcie zasilania obszaru podmokłego czy oczka wodnego. W innych przypadkach może także spowodować, niepożądane zwiększenie zasilania pewnych fragmentów terenu. Zagrożenia te są stosunkowo łatwe do wyeliminowania, jeśli sprecyzowane są potrzeby i oczekiwania przyrodnicze w zakresie warunków ochrony i przeprowadzone zostało odpowiednie przedprojektowe rozpoznanie hydrologiczne i hydrogeologiczne.

Spływy wód z powierzchni dróg. Rozwój gospodarczy oraz znaczne przekształcenia w krajobrazie spowodowały pojawienie się nowych rodzajów presji na ekosystemy wodne. O jakości wód powierzchniowych, a co za tym idzie o ich stanie ekologicznym decydują zanieczyszczenia pochodzące ze źródeł punktowych, obszarowych i liniowych. W zanieczyszczeniach punktowych, obok podstawowych ścieków ze źródeł komunalnych i przemysłowych, wskazać trzeba zrzuty ścieków deszczowych, odprowadzanych nawierzchni drogowych i innych nawierzchni uszczelnionych na obszarach miejskich, a niekiedy także z dróg z obszarów nieurbanizowanych. Zanieczyszczenia wód spłukiwane z dróg przez opady atmosferyczne definiuje się jako zanieczyszczenia ze źródeł liniowych. Możliwości ograniczenia dopływu zanieczyszczeń ze ścieków deszczowych są ściśle uzależnione od systemu kanalizacji deszczowej. Rzadko spotyka się systemy oczyszczania tych ścieków. Zazwyczaj, ścieki deszczowe z ulic i utwardzonych placów, obciążone zanieczyszczeniami ropopochodnymi i produktami spłukiwania gruntu i innymi, są odprowadzane bezpośrednio do cieków lub innych odbiorników. W każdym przypadku powoduje to pogorszenie jakości wody. Znaczne szkody w środowisku mogą powstawać w wyniku spływu wód deszczowych na trasach komunikacyjnych na obszarach zurbanizowanych. Na obszarach, gdzie drogi posiadają stosunkowo płaską niweletę, wody opadowe spływają do rowów i infiltrują do wód podziemnych. Rolę filtra pełni w tym przypadku roślinność i podłoże gruntowe. Przy większych spadkach podłużnych, szczególnie podczas intensywnych opadów, w rowach mogą się gromadzić znaczne ilości wody. Skoncentrowany przepływ strumienia wody, w nie umocnionych rowach, może powodować intensywną erozję dna i brzegów. Dlatego też odpowiednie ukształtowanie i umocnienie rowów jest podstawowym warunkiem racjonalnego zagospodarowania wód spływających z dróg. Wody odprowadzane rowami powinny być kierowane do obniżeń terenowych, mokradeł, starorzeczy, oczek wodnych i innych akwenów, w których woda może być retencjonowana i w naturalny sposób doczyszczana. Taki system zagospodarowania wód opadowych poprawia obieg wody, opóźniając jej odpływ, wpływa na stosunki wilgotnościowe terenu i zasila wody gruntowe. Ma także pozytywne znaczenie ekologiczne. Może wpływać na stabilizację poziomu wody w akwenach istniejących lub tworzyć akweny nowe, co kształtuje korzystne warunki do rozwoju nowych, bardziej zróżnicowanych zbiorowisk roślinnych i populacji zwierząt. Akweny takie pokryte roślinnością szuwarową są także doskonałym biofiltrem wód deszczowych odprowadzanych do odbiorników. Podkreślić należy potrzebę zabezpieczania rzek przed spływem zanieczyszczeń z nawierzchni mostowych oraz zagrożeń nadzwyczajnych, związanych z przewożeniem ładunków niebezpiecznych.

Likwidacja mokradeł, oczek wodnych, cennych biotopów wodnych. Podstawą skutecznej ochrony tych elementów przyrodniczych jest dobre rozpoznanie walorów środowiska. Powinny być zidentyfikowane najcenniejsze zasoby, przeprowadzona ich waloryzacja oraz wskazane elementy lub cechy wymagające szczególnej ochrony. Rozpoznanie wymaga wrażliwość ekologiczna i odporność chronionych zasobów na zmiany stosunków wodnych, a także tolerancja na okresowe ich wahania. Taka wiedza umożliwia nie tylko podjęcie odpowiednich działań dla ochrony przyrody przy planowaniu inwestycji ale także na podjęcie działań naprawczych lub kompensacyjnych. Najprostszym sposobem ochrony cennych ekosystemów wodnych byłoby dostosowanie koncepcji przebiegu tras komunikacyjnych do ich przestrzennego układu, w taki sposób by nie powodować ich degradacji lub znaczącego uszczuplenia walorów. Sytuacja taka rzadko jest możliwa, stąd też prawie zawsze przy prowadzeniu tras komunikacyjnych dochodzi do zagrożeń mokradeł, torfowisk, oczek wodnych i innych ekosystemów wodnych. Szansą na ograniczenie strat przyrodniczych są wtedy lokalne zmiany przebiegu trasy, ograniczające zakres ingerencji lub, co możliwe bywa rzadko, rezygnacja z jej realizacji. Najbardziej racjonalne wydają się jednak rozwiązania kompromisowe, w których dopuszcza się pewne szkody przyrodnicze (np. zmiana w zasilaniu fragmentu mokradła), lecz stosuje się także rozwiązania techniczne, które umożliwiają funkcjonowanie elementów najcenniejszych lub też w wyniku

działań kompensacyjnych stworzy się (lub odbuduje) ekosystemy zastępcze. W wielu przypadkach szkody można także ograniczyć poprzez odpowiednią realizację robót wykonawczych.

Drogi należą do grupy inwestycji liniowych, dających niezbędne podstawy racjonalnego planowania i gospodarki przestrzennej. Z tych względów muszą być realizowane nowe inwestycje drogowe, a także modernizowane trasy istniejące. Jednocześnie należy podkreślić, że budowa i eksploatacja dróg może wywierać niekorzystne oddziaływania na środowisko przyrodnicze, w tym na wody powierzchniowe. W celu minimalizacji tych oddziaływań już na etapie planowania przebiegu dróg powinny być uwzględnione najważniejsze wymagania i postulaty związane z ochroną wód powierzchniowych. Sprawnym instrumentem dla realizacji tych postulatów jest system ocen oddziaływania na środowisko, w których problemy ochrony zasobów wodnych i ich jakości powinny być naświetlone ze szczególną wnikliwością.

Niezbędna jest racjonalna analiza na etapie planowania inwestycji drogowych, w której rozważone powinny być różne warianty rozwiązań i związane z nimi zagrożenia wód i ekosystemów związanych z wodami. Warunkiem osiągnięcia końcowego sukcesu - wyboru optymalnego rozwiązania, jest dobre rozpoznanie walorów środowiska przyrodniczego, jego wrażliwości na zmiany stosunków wodnych, koniecznych zabezpieczeń, a także wymiana merytorycznej wiedzy, między zainteresowanymi stronami, w której nadrzędnym celem powinno być uzyskanie kompromisu.

Jako najsprawniejsze sposoby ograniczania konfliktów związanych z oddziaływaniem dróg i autostrad na wody powierzchniowe można wskazać: rezygnację z planowanej inwestycji, co często jest niemożliwe i nie zawsze racjonalnie uzasadnione, zmiany koncepcji przebiegu drogi, wyłączenia, ominięcia itp., co często może poważnie ograniczyć lokalne zagrożenia i związane z tym konflikty oraz modyfikacje rozwiązań technicznych w celu ograniczenia niekorzystnego oddziaływania na wody i związane z nimi środowisko przyrodnicze.

6. Zapobieganie, ograniczanie lub kompensacja przyrodnicza ujemnych oddziaływań na środowisko

Przez kompensację przyrodni rozumie się: zespół działań obejmujących w szczególności roboty budowlane, rób ziemne, rekultywację gleby, zalesienie, zadrzewienia lub tworzenie skupień roślinności prowadzących do przywrócenia równowagi przyrodniczej na danym terenie, wyrównanie szkód dokonanych w środowisku przez realizację przedsięwzięcia i zachowanie walorów krajobrazowych.

Strategia określa szereg celów operacyjnych, które zakładają zapobieganie, ograniczenie lub niedopuszczenie do ujemnego oddziaływania Strategii na środowisko. Zasady te muszą także uwzględniać konkretne programy realizowane w ramach kategorii interwencji WRPO (patrz rozdział 5).

Teoretycznie należy założyć, że zabezpieczeniem realizacji wszystkich celów strategicznych i operacyjnych zapisanych w Strategii oraz Priorytetów WRPO, zgodnie z zasadą poszanowania potrzeb środowiska przyrodniczego, są cele horyzontalne Strategii: ład przestrzenny i zrównoważony rozwój. Wskazuje na to także prognoza oddziaływania na środowisko Strategii. Cele te pozwolą na zachowanie spójności systemu ekologicznego przy utrzymaniu bądź poprawie jego stanu i ograniczaniu konfliktów między poszczególnymi formami wykorzystania różnych obszarów.

Przykładowe propozycje zmian do rozwiązań proponowanych w projekcie WRPO prowadzące do łagodzenia i kompensacji negatywnych wpływów na środowisko i warunki równoważenia rozwoju:

Budowa (modernizacja) dróg krajowych. Wyznaczenie przebiegu dróg w ten sposób, aby na jak najkrótszych odcinkach przebiegały one przez tereny zalesione i o najwyższych walorach przyrodniczych (np. hydrogeniczne) oraz obszary gleb o klasie wyższej niż V, aby omijały obszary chronione (parki krajobrazowe i narodowe, rezerваты przyrody). W przypadku przecinania przez drogi bardziej rozległych kompleksów leśnych, konieczna jest budowa przejść

dla zwierząt nad drogą (ekoduktów) o szerokości co najmniej 60 m, z zachowaniem wszystkich zasad budowy tego typu przejść; w niektórych przypadkach celowe jest instalowanie osłon przeciwhałasowych i blokujących wejście dużej zwierzyny na jezdnię. Powierzchnia leśna planowana do wycięcia w celu budowy dróg i towarzyszącej jej infrastruktury, powinna być jak najszybciej zrekompensowana w postaci nowych nasadzeń leśnych, w miarę możliwości położonych w odległości nie większej niż kilka kilometrów od autostrady. Drogi powinny być tak wkomponowane w krajobraz, aby nie obniżały walorów wizualno-estetycznych.

W przypadku dróg ekspresowych należy uwzględnić takie aspekty, jak: stworzenie możliwości użytkowania dróg przez transport publiczny (autobusy PKS), zwiększenie szczególnej uwagi na zwiększenie płynności i bezpieczeństwa ruchu drogowego, stworzenie możliwości do bezpiecznego poruszania się obok dróg przez rowerzystów i pieszych. Stworzenie alternatywnych wyborów środków transportowych, tak pasażerskich, jak i towarowych, stosowanie zabudowy biologicznej dróg, szczególnie w kontakcie z terenami rolniczymi i osadniczymi, minimalizowanie długości przejść przez tereny o wysokiej aktywności biologicznej (leśne, hydrogeniczne, w tym doliny rzeczne).

Składowanie odpadów komunalnych i utylizacja odpadów na składowiskach o znaczeniu ponadlokalnym. Sprzyjanie ograniczaniu materiałochłonności produkcji i konsumpcji; wprowadzanie opłat produktowych i opakowaniowych, systemów zwrotu i powtórnego użytkowania opakowań; finansowe instrumenty zniechęcające do stosowania opakowań i toreb jednorazowych; prace innowacyjne przedłużające użytkową część życia produktów; stosowanie wkładu materiałowego do produktów w maksymalnym stopniu podlegającego odzyskowi i powtórnemu użyciu; wprowadzanie energooszczędnych rozwiązań do produkcji i gospodarki komunalnej; wielokrotne użycie jak największej ilości materiałów; składowanie tylko odpadów całkowicie nieprzetwarzalnych; likwidacja składowisk nielegalnych i nieodpowiadających przepisom o ochronie środowiska i odpadach; harmonijne wkomponowywanie składowisk odpadów w krajobraz, zagospodarowywanie zielenią składowisk i stref ich ograniczonego użytkowania; wskazanie konkretnych rejonów lokalizacji składowisk i stref przez nie obsługiwanych (np. zespołów gmin).

Kształtowanie regionalnych, krajowych i europejskich ośrodków turystyki. Takie kształtowanie przestrzeni turystycznej, które w minimalnym stopniu koliduje ze środowiskiem przyrodniczym; lokalizowanie bazy rekreacyjnej w sąsiedztwie, a nie na terenach najatrakcyjniejszych przyrodniczo; w miejscowościach turystycznych stymulowanie ruchu samochodowego - tworzenie stref wyłączonych w tego ruchu (dla pieszych i rowerzystów), umożliwianie korzystania z publicznych środków transportu (kolej, autobus, ryksza, dorożka), stworzenie sieci wypożyczalni rowerów i dróg rowerowych pomiędzy miejscami zamieszkania turystów a miejscami ich wypoczynku. Wzbogacanie oferty rekreacyjnej i podwyższanie jej standardu; przestrzeganie zasady priorytetu ochrony środowiska i krajobrazu nad lokalizowaniem bazy rekreacyjnej.

Ograniczenia w suburbanizacji terenów podmiejskich. Należy przykładac ogromną wagę do ograniczenia zabudowy terenów podmiejskich; należy przede wszystkim dążyć do pozostawienia jak największej powierzchni terenów biologicznie aktywnych, w tym obiektów hydrograficznych (oczek, podmokłości, potoków) w stanie jak najmniej zmienionym oraz nasycać zielenią tereny zabudowane (np. poprzez ustalanie w planach miejscowych części lub odsetka powierzchni działek, które nie mogą być pokryte powierzchniami nieprzepuszczalnymi), stosować nawierzchnie półprzepuszczalne i przepuszczalne, wszędzie tam, gdzie jest to możliwe, stosować ulgi dla inwestorów wprowadzających ekologizację zabudowy; stosować opłaty (podatki) od spływu wód deszczowych z nieprzepuszczalnych powierzchni działek i dachów (głównie dotyczyło hipermarketów i hal produkcyjno - usługowych); na większych budowlach wprowadzać zielen na dachy i ściany. Ograniczać indywidualny ruch samochodowy na ulicach osiedlowych, wprowadzać łatwo dostępny transport publiczny z osiedli peryferyjnych do centrów

aglomeracji i miast; Ograniczać wywóz ziemi (gleby) z terenów zabudowywanych; budować tylko na gruntach najmniej przydatnych dla rolnictwa.

Modernizacja śródlądowych dróg wodnych. Przeanalizować ekonomiczną i ekologiczną efektywność wodnego transportu śródlądowego w obecnych warunkach gospodarczych Polski i Europy; kłaść większy nacisk na wykorzystanie dróg wodnych do przewozu ludzi (w tym turystów) niż towarów; w razie realizacji nowych inwestycji kryteria ekologiczne traktować jako priorytetowe.

Modernizacja linii kolejowych. Tak lokalizować i budować linie kolejowe, aby istniała możliwość migracji większych zwierząt naziemnych, szczególnie w obrębie kompleksów leśnych i innych korytarzy ekologicznych - minimalizować wysokość i długość nasypów kolejowych, budować przepusty pod i ekodukty nad torami kolejowymi; izolować tereny kolejowe zielenią wysoką od terenów rolniczych i intensywnego osadnictwa.

7. Rozwiązania alternatywne zawarte w Wielkopolskim Regionalnym Programie Operacyjnym

WRPO nie zawiera obecnie rozwiązań alternatywnych, które mogą się pojawić dopiero w trakcie realizacji Priorytetów. Poszczególne Priorytety zapisane w WRPO będą realizowały wspólny cel nadrzędny, którym jest realizacja celów Strategii, przez wzajemne współdziałanie i koordynację działań. Dla realizacji Priorytetów rozwój systemu monitorowania umożliwi na bieżąco wprowadzanie ewentualnych korekt wynikających z rozwoju techniki i współczesnej wiedzy oraz w wyniku zmian sytuacji społeczno-gospodarczej.

8. Transgraniczne oddziaływanie realizacji Wielkopolskiego Regionalnego Programu Operacyjnego na środowisko

Transgraniczne oddziaływanie realizacji WRPO na środowisko jest ściśle związane z transgranicznym oddziaływaniem realizacji Strategii na środowisko, co oceniła prognoza oddziaływania na środowisko Strategii. Ponieważ województwo wielkopolskie nie jest położone w obszarze przygranicznym, nie możemy mówić o transgranicznym oddziaływaniu w rozumieniu powyższej Konwencji z Espoo. Nieuniknione jest natomiast oddziaływanie obciążające środowisko siedmiu sąsiadujących z nim województw. Oddziaływanie to dotyczyć będzie głównie emisji zanieczyszczeń powietrza oraz wpływu na jakość płynących wód powierzchniowych. Odnośnie oddziaływania na wody powierzchniowe największy udział mają rzeki - Warta, Noteć, Odra i Barycz, niosące zanieczyszczenia związane ze ściekami komunalnymi oraz ze spływem powierzchniowym z powierzchni rolnych.

Wiele obszarów objętych ochroną prawną, w tym także obszary NATURA 2000 występuje w sąsiedztwie z innymi województw, dlatego w realizacji konkretnych zadań w ramach Priorytetów niezbędne będzie podejmowanie wspólnych działań mających na celu zachowanie walorów przyrodniczych i krajobrazowych.